

УДК 793.3

*Костецький Сергій Вікторович,
аспірант Київського національного університету
культури і мистецтв
sergdance@gmail.com*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СЦЕНІЧНИЙ БАЛЬНИЙ ТАНЕЦЬ»

Мета роботи – з'ясувати підходи до розгляду поняття «сценічний бальний танець» та запропонувати власне визначення терміну. *Методологія* дослідження полягає у застосуванні термінологічного методу задля усунення невідповідності між терміном та означуваними ним явищами. *Наукова новизна* роботи полягає в обґрунтуванні тези щодо застарілості усталеного вузькофахового підходу у формуванні сучасного понятійно-категоріального апарату бальної хореографії, що не охоплює усієї палітри явищ; необхідності застосування різних підходів до поняття «сценічний» та врахування поняття «видовищність». *Висновки*. Сценічний бальний танець нині переживає період активного розвитку, розширення діапазону виразально-зображальних засобів, експериментів у лексичній та композиційній площинах хореографічного твору. Інтегруючи усталені та оновлені підходи у формуванні понятійно-категоріального апарату та спираючись на базову категорію «бальний танець», запропоноване визначення сценічного бального танцю – бальний танець, виконаний на сцені та за її законами (з урахуванням глядача, специфіки сценічного простору тощо), передбачає наявність художнього образу.

Ключові слова: сценічний бальний танець, бальна хореографія, поняття, танець, хореографія.

Костецкий Сергей Викторович, аспирант Киевского национального университета культуры и искусств

Современные подходы к определению понятия «сценический бальный танец»

Цель работы – выяснить подходы к рассмотрению понятия «сценический бальный танец» и предложить собственное определение термина. *Методология* исследования заключается в применении терминологического метода для устранения несоответствия между термином и обозначаемыми им явлениями. *Научная новизна* работы заключается в обосновании тезиса про устарелость устойчивого узкоспециализированного подхода в формировании современного понятійно-категоріального апарату бальной хореографії, который не охватывает всей палитры явлений; необходимости применения различных подходов к понятию «сценический» и учета понятия «зрелищность». *Выводы*. Сценический бальный танец сейчас переживает период активного развития, расширения диапазона выразительно-изобразительных средств, экспериментов в лексической и композиционной плоскостях хореографического произведения. Интегрируя устоявшиеся и обновленные подходы в формировании понятійно-категоріального апарату и опираясь на базовую категорию «бальный танец», предложено определение сценического бального танца – бальный танец, исполненный на сцене и по ее законам (с учетом зрителя, специфике сценического пространства и т.д.), предусматривает наличие художественного образа.

Ключевые слова: сценический бальный танец, бальная хореография, понятие, танец, хореография.

Kostecki Sergey, postgraduate student of Kyiv National University of Culture and Arts
Modern approaches to the definition of «stage ballroom dance»

Purpose of Research – to find out the approach to the concept of "ballroom dance stage" and offer their own definition. **Methodology.** The research methodology is to apply the terminological method to eliminate the inconsistencies between the term and the phenomenon. **Scientific Novelty.** Scientific novelty consists in substantiating the thesis about the obsolescence of established special field approach in shaping contemporary conceptual-categorical apparatus choreography that does not cover the entire gamut of phenomena. The applied different approaches to the concept of «stage» proved the need to consider the concept of «entertainment». **Conclusions.** The stage ballroom dance is rapidly developing and expanding the range of expressive-figurative means of experiments in lexical and compositional planes of the choreographic work. Integrating established and updated approaches in the formation of conceptual and categorical apparatus and based on the basic category of «ballroom dance», the author proposed the definition of the stage dance as a ballroom dance, performed on stage and according to its laws (including the viewer, specific stage space, etc.). It implies artistic image.

Key words: stage ballroom dance, ballroom choreography, concept, dance, choreography.

Актуальність теми дослідження. В останні десятиліття сценічний бальний танець як мистецьке явище зазнає поширення в усьому світі. Протягом ХХ століття у суспільстві сформувалися чіткі уявлення про бальний танець як побутове танцювання (вальс, танго тощо) та спортивні змаганнями з десяти стандартизованих бальних танців. Однак в останні десятиліття сценічний бальний танець все активніше виборює право на визнання самостійним явищем хореографічної культури, зважаючи на оригінальну систему виражальних засобів, що відрізняє його як від інших різновидів бальної хореографії (спортивного та побутового), так і від сценічних форм народного та сучасного танців. У такій ситуації нагальною потребою є визначення поняття «сценічний бальний танець», що сьогодні не знав стрункого оформлення у тезаурусі хореології.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретики та практики бальної хореографії (О. Вакуленко [4], М. Васильєва-Рождественська [6], О. Касьянов [7], О. Касьянова [8]) піднімали різні проблеми сценічної бальної хореографії, однак не запропонували комплексного визначення цього терміну. Зважаючи на пошук науково-дослідної роботи у сфері бальної хореографії, задля уникнення політрактувань поняття «сценічний бальний танець» вважаємо доцільним запропонувати визначення з урахуванням сучасних тенденцій розвитку як власне мистецтва бальної хореографії, так її його наукового осмислення.

Мета дослідження – з'ясувати підходи до розгляду поняття «сценічний бальний танець» та запропонувати власне визначення терміну.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння специфіки сценічного бального танцю необхідно з'ясувати сутність поняття «сценічний танець». У авторитетній фаховій енциклопедії «Балет» подано статтю В. Ванслово, присвячену сценічному танцю, який він визначає як «один з основних видів танцю, призначений для глядачів, що передбачає створення художнього образу на сцені. Сценічний танець відрізняється від танцю народного, бального (побутового) тим, що ці різновиди існують у самому житті та виконуються у першу чергу «для себе» (тобто для задоволення тих, хто танцює), не потребуючи аудиторії, яка

необхідна для сценічного танцю. У сценічному танці максимально розвиваються образні можливості, притаманні будь-якому танцю, і виконання його на сцені стає визначальною ознакою» [5, 495]. В. Ванслов диференціює сценічні танці лише на два різновиди: танець у балеті та естрадний танець. Сьогодні подібний підхід виглядає дещо застарілим.

Сучасна дослідниця Л. Абизова розширює діапазон явищ сценічного танцю, розподіляючи його на «танець у балеті, естрадний танець, народно-сценічний, танець на театральній сцені (у драмі, мюзиклі, цирку)» [1, 117]. Не можна погодитись з таким розподілом, оскільки у ньому багато неточностей та алогізмів. Не зрозуміло, що мається на увазі під словом «балет», оскільки воно є полісемантичним (різновид вистави, балетний театр, узагальнена назва системи класичного танцю, хоча балети сьогодні можна створити засобами будь-якої лексичної хореографічної системи та ін.). Не зрозуміло, в якому сенсі застосовано поняття «естрадний танець»: у застарілому, що в СРСР було аналогом сучасного танцю, чи у розумінні танцю поза театральним майданчиком, «на підмостках»? Тоді народно-сценічний танець є органічною частиною естрадного танцю. Танець на театральній сцені також може бути створений засобами будь якого різновиду хореографії, у тому числі і народно-сценічної.

Досить ємним є визначення поняття «сценічність», вміщене у «Словнику театру» П. Паві: «те, що стосується сцени» [9, 426].

Аналіз підходів до трактування поняття «бальний танець» дає підстави стверджувати, що цей термін знаходиться в розробці, оскільки жодне з існуючих визначень не є таким, що охоплює увесь спектр явищ, що входить до бальної хореографії. Нині не можна обмежуватись пов'язаним з етимологією розповсюдженим визначенням: бальний танець (англ. balroom dances; нім. Gesellschaftstänze; фр. danses du salon; італ. ballo; ісп. baile) – сучасне означення танців, які служать для масової розваги і виконуються парами чи більшою кількістю учасників на танцювальних вечорах (балах) [2, 56]. Кальку з цього визначення наведено і С. Безклубенком, лише з тією різницею, що у поданих іншомовних варіантах автор змінює послідовність: пропонує спочатку італійський, іспанський, французький, а лише потім англійський та німецький аналоги [3, 37].

На жаль, іноді з'являються визначення, що не витримують жодної критики з огляду на термінологічний метод. Наприклад, Д. Шариков, розглядаючи формування основних стандартизованих бальних танців, визначає бальну хореографію як «соціальний вид хореографічного мистецтва і культури сьогодення, сформований під впливом історичних і соціальних чинників художньої культури у галузі народного, історичного, академічного, бального і латиноамериканського танцю, що виявили в танці лише парне, або ансамблеве танцювання за принципом спортивних змагань» [11, 27]. Будь-який вид хореографії не існує поза соціумом; незрозуміло, що мається на увазі під народним і латиноамериканським, або бальним і латиноамериканським; чому танцювання у запропонованих варіантах можливе лише за принципом спортивних змагань?

До бального танцю нині відносять комплекс явищ, пов'язаних з побутовим та конкурсним бальним танцюванням. Найрозпосудженіше уявлення про

бальний танець – система десяти стандартизованих танців (п'ять європейської та п'ять латиноамериканської програм). Однак сьогодні сценічний бальний танець, засвоївши досягнення спортивного та побутового різновидів, значно розширює діапазон виразних засобів, залучаючи лексику інших танцювальних та спортивних систем. Історики хореографії до ХХ ст. сценічні бальні танці розглядали лише у контексті балетних вистав, де ці танці не мають самостійного значення, виступають у якості ілюстрації епохи, місця дії та ін. Досліджуючи побутові бальні танці, М. Васильєва-Рождественська згадує й перші сценічні втілення деяких із них: менует за Куртом Заксом потрапив на сцену 1700 року [6, 85], також авторка згадує і контрданс Рамо, поставлений 1745 року на сцені «Гранд-Опера» в пері-балеті «Свята Поліміні» [6, 137].

Сценізовані побутові бальні танці з'являлися на балетній сцені, у свою чергу, сценічні варіанти згодом розповсюджувались у побуті. Вальс, за свідченням М. Васильєвої-Рождественської, вперше на сцені балетного театру з'явився в балеті «Дансоманія» («Гранд-Опера», 1800 р.), велике значення вальс відіграв у романтичних балетах Адана, Деліба, Чайковського, Глазунова [6, 180–181]. Популярний «класичний менует» був створений М. Петіпа у ХІХ ст. в опері Моцарта «Дон Жуан» [6, 109], «Гавот Вестріса» – відомим танцівником та балетмейстером Г. Вестрісом у ХІХ ст. [6, 144]. Інтерпретація бальних танців за законами балетної сцени була значним кроком на шляху виникнення сценічного бального танцю як самостійного феномену. Але в описаних варіантах ці танці ще не мали самостійного художнього значення, сприймалися лише контекстно, хоча згодом виокремилися і стали, переважно, зразками сценічних варіантів історико-побутових танців, протягом тривалого часу використовуються у навчальному процесі підготовки артистів балету, балетмейстерів, викладачів-хореографів.

М. Васильєва-Рождественська позитивно оцінювала діяльність професійних балетмейстерів по створенню сценічних варіантів бального танцю, що відрізняється від позиції деяких інших фахівців, зокрема, авторів посібника «Сучасний бальний танець» (О. Борзов, В. Майніце, В. Уральська, А. Шульгіна та ін.), які відмічають сприятливий вплив професійних балетмейстерів на процес розвитку бального танцю, особливо у другій половині ХІХ століття, але зауважують, що «разом із позитивними рисами (систематизація, упорядкування рухів та композицій, відбір виразних засобів та аранжування образів національного фольклору) відчуваються й негативні результати подібної діяльності. У деяких бальних танцях, створених балетмейстерами, збереглися тією чи іншою мірою своєрідність та колорит першоджерела, інші ж втратили свою самобутність, перетворилися на хореографічний трафарет» [10, 12]. Подібна позиція досить близька до критиків народно-сценічного танцю, які розглядають його не за художньо-естетичними критеріями, не в якості самостійного шляху розвитку хореографічного мистецтва, а лише за ступенем наближеності до фольклорних першоджерел.

Бальні танці й сьогодні є вагомою складовою створення загальної композиції балетних вистав, зберігаючи свої функції (прикрашальна, ілюстративна). Однак все активніше бальний танець завойовує естрадні сценічні майданчики

як допоміжний елемент (тло для розгортання вокальних, циркових, розмовних та ін. номерів) та як самостійне явище (від сольних виступів пар до масштабних шоу-програм та вистав засобами бальної хореографії). Саме активний розвиток останнього дає підстави розглядати сценічну бальну хореографію як самостійний феномен.

Підтримуючи думку одного з найвідоміших теоретиків бальної хореографії в Україні О. Касьянової, О. Вакуленко відносить сценічний бальний танець до самостійного напрямку бальної хореографії, але не пристає на думку низки дослідників, що розділяють сценічний бальний танець на три напрями (драматичний – балетні, театралізовані вистави, мюзикли тощо; розважальний – концертні програми; універсальний – концертні програми), пропонує досить умовну диференціацію на малі хореографічні форми (номери, нетривалі сюїти) та розгорнуті хореографічні постановки (вистави, тематичні концертні та шоу-програми). Подібний підхід не бере до уваги зразки сценічної бальної хореографії, що не мають самостійного значення, сприймаються лише в контексті інших творів (драматичні, музично-драматичні, оперно-балетні вистави, мюзикли тощо) [4, 97].

Одному з аспектів розвитку сценічної бальної хореографії, а саме проблемі специфіки режисури балетних вистав, присвячено статтю О. Касьянової, де авторка, екстраполюючи концепції теоретиків театру та естради у площину бальної хореографії, виявляє споріднені та відмінні аспекти створення крупних сценічних форм засобами бального танцю. О. Касьянова доводить, що крупні танцювальні форми у бальній хореографії виникли на зламі тисячоліть (XX та XXI ст.) завдяки застосуванню здобутків споріднених видів мистецтв. Можемо частково не погодитись лише із запропонованою класифікацією балетних вистав бальної хореографії «за структурними компонентами», як її називає авторка, а за сутністю – за жанрами, оскільки вона містить низку неоднозначних позицій. Наприклад, хореографічна мініатюра названа одним з типів балетних вистав, разом з багатоактними та одноактними, а також різновидом форм балетної вистави, разом з балетом-дивертисментом, балетом, балетом-мюзиклом та балетом-рок-оперою [8, 113]. В цілому, авторка дотримується думки, і це доведено тривалою історією розвитку, що сценічний бальний танець заслуговує на визнання серед сценічних різновидів інших видів хореографії, оскільки має специфічні виражально-зображальні засоби для створення художнього образу.

Саме наявність художнього образу відрізняє «мистецьке» танцювання від «немистецького», хоча стосовно танцю досить важко провести межу між цими явищами. Розуміючи усю умовність диференціації на побутовий, спортивний та сценічний, все ж можна вбачати у перших двох різновидах бального танцю не повсюдні, часто не яскраво виражені, ознаки художнього образу, а сценічний бальний танець, діючи у сфері мистецтва, не може без нього існувати.

На думку О. Є. Касьянова, «сценічне танцювання представляє собою найбільш видовищний напрям розвитку бальної хореографії» [7, 32]. Нині хореографічне мистецтво крокує з іншими видовищними мистецтвами по шляху створення численних шоу (англ. show – видовище). Найвідомішим шоу, створеним засобами бальної хореографії, стало шоу «Запалюючи паркет» («Burn the Floor»), що поставлене 1999 року (продюсер – Елтон Джон). Шоу, що і до сьо-

годні користується світовою популярністю, гастролюючи з аншлагами по різних країнах, складається з європейських та латиноамериканських танців. Концепція шоу – продемонструвати традиційні бальні танці під нетрадиційним кутом зору. Наприклад, фокстрот танцюють в одязі 50-60-х рр. ХХ ст., що носили в Америці, пристрасний любовний трикутник майстерно втілений у танго. Лексика бального танцю органічно насичена елементами сучасної хореографії, що підсилює видовищність та художньо-емоційний вплив на глядачів. Ставши всесвітньо популярним, шоу «Burn the Floor» піднімає сценічні бальні танці на нову висоту, доводить великий потенціал цього різновиду хореографії [12].

Видовищність у сценічному бальному танці проявляється як в ефектних лексичних прийомах (віртуозні підтримки, трюки, що недопустимо у спортивному танцюванні, залучення елементів акробатики, рухів з інших видів хореографії), так і в сценографічному рішенні, зокрема костюмів (яскраві, зазвичай з великою кількістю блискіток, пір'ям, стразами, ефектними конструктивними рішеннями крою та трансформаціями елементів костюму під час танцю), конструкторських рішень сцени (різномірний планшет сцени, рухливі платформи на сцені та ін.), візуальних спецефектів (комп'ютерна графіка, лазерні, піротехнічні та інші спецефекти). Хоча можна цілком погодитись з П. Паві, що видовищність – «досить розмите поняття, бо, як усе незвичне, дивовижне, як усі ті категорії, що їх визначають на основі сприймання глядача, вона є функцією і суб'єктом та об'єктом сприйняття» [9, 61]. У сучасній ситуації видовищність є невід'ємним компонентом створення художнього образу під час сценічного виступу виконавців бальних танців.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні тези щодо застарілості усталеного вузькофахового підходу у формуванні сучасного понятійно-категоріального апарату бальної хореографії, що не охоплює усієї палітри явищ; необхідності застосування різних підходів до поняття «сценічний» та врахування поняття «видовищність».

Висновки. Сценічний бальний танець нині переживає період активного розвитку, розширення діапазону виражально-зображальних засобів, експериментів у лексичній та композиційній площинах хореографічного твору. Інтегруючи усталені та оновлені підходи у формуванні понятійно-категоріального апарату та спираючись на базову категорію «бальний танець», можна запропонувати визначення сценічного бального танцю – різновид бальних танців, що виконуються на сцені та за її законами (з урахуванням глядача, специфіки сценічного простору тощо), передбачає наявність художнього образу.

Представлене дослідження не претендує на вичерпність. Запропоноване визначення може бути розширене за рахунок деталізації понять, що до нього увійшли, а також наповнення новими категоріями, що, зважаючи на бурхливі процеси розвитку сценічного хореографічного мистецтва сучасності, зокрема, і бального танцю, обов'язково з'являться.

Література

1. Абызова Л. Теория и история хореографического искусства: Термины и определения: Глоссарий / учеб. пос. / Лариса Ивановна Абызова. – СПб.: «Композитор-Санкт-Петербург», 2015. – 168 с.

2. Бальный танец // Балет: энциклопедия / [гл. ред. Ю. Н. Григорович]. – М.: Советская энциклопедия, 1981. – С. 56-57.
3. Безклубенко С. Бальный танец / Сергій Безклубенко // Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття: Енциклопедичне видання: у 2 т.: Т.1(А–Л). – К.: Інститут культурології АМУ, 2008. – С. 37.
4. Вакуленко О. М. Сценічний бальний танець як самостійний напрям розвитку бальної хореографії / Олеся Михайлівна Вакуленко // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – К.: Міленіум, 2009. – № 3. – С. 94-97.
5. Ванслов В. Сценический танец / Виктор Владимирович Ванслов // Балет: энциклопедия / [гл. ред. Ю. Н. Григорович]. – М.: Советская энциклопедия, 1981. – С. 495.
6. Васильева-Рождественская М. В. Историко-бытовой танец: учеб пособие / Маргарита Васильевна Васильева-Рождественская. – М.: Искусство, 1987. – 382 с.
7. Касьянов О. Є. Види колективів бального танцю, їх диференціація за напрямами діяльності / Олег Євгенович Касьянов // Хореографічне мистецтво у контексті культурно-освітніх процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 12 – 13 грудня 2005 року. – Полтава, 2006. – С. 30-35.
8. Касьянова О. В. Специфіка режисури балетних вистав у бальній хореографії / Олена Василівна Касьянова // Часопис Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. – К., 2010. – № 2 (7) – С. 108-115.
9. Паві П. Словник театру / Патріс Паві. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 640 с.
10. Современный бальный танец: пос. для студентов институтов культуры, учащихся культ.-просвет. училищ и руководителей коллективов бального танца / [под ред. В. М. Стриганова и В. И. Уральской]. – М.: Просвещение, 1977. – 431 с.
11. Шариков Д. Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури. Типологія хореографії: монографія / Денис Шариков. – Ч. III. – К.: КиМУ, 2013. – 90 с.
12. Burn the Floor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.burnthefloor.com/?lang=ru>

References

1. Abyzova, L. (2015). Theory and history of choreographic art: Terms and definitions: Glossary. Saint Petersburg: Kompozitor-Sankt-Peterburg [in Russian].
2. Ballroom Dance (1981). Ballet: encyclopedia. Yu. N. Grigorovich (Ed.). Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
3. Bezklubenko, S. (2008). Ballroom dance Art: terms and concepts: encyclopedias (Vol.1). (A-L). Kyiv: Instytut kulturologiyi AMU [in Ukrainian].
4. Vakulenko, O. M. (2009). Stage ballroom dance as an independent direction of choreography. Visnyk DAKKKiM, 3, 94-97 [in Ukrainian].
5. Vanslov, V. (1981). Stage Dance Ballet. Encyclopedia. Yu. N. Grigorovich (Ed.). Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
6. Vasileva-Rozhdestvenskaya, M. V. (1987). Historical and everyday dance. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
7. Kasyanov, O. Y. (2005). Types of dance groups, their differentiation of the directions. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference. Choreography in the context of cultural and educational processes. (pp. 30-35). Poltava [in Ukrainian].
8. Kasyanova, O. V. (2010). Specificity of the ballets directing in choreography. Chasopys Natsionalnoi Muzychnoi Akademii Ukrainy im. P. Chaikovskogo, 2 (7), 108-115 [in Ukrainian].
9. Pavi, P. (2006). Glossary theater. Lviv: Vy`davny`chy`j centr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
10. Striganova, V.M. & Uralskoy, V.I. (Eds.). (1977). Modern ballroom dance. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
11. Sharykov, D. (2013). Horeolohiya – art science as a phenomenon of culture. Types of dance. (Part. III). Kyiv: KyMU [in Ukrainian].
12. Burn the Floor. (2017). Retrieved from <http://www.burnthefloor.com/?lang=ru> [in English].